

Annemieke van Drenth

Pieter Verstraete, *Disability History. A Foucauldian perspective*. Leuven: Faculteit Psychologische en Pedagogische Wetenschappen/Centrum voor Gezins- en Orthopedagogiek, 2008. Het proefschrift is per e-mail bij de auteur te bestellen: Pieter.Verstraete@ped.kuleuven.be. Het kost € 15,00, exclusief verzendkosten. Het beslaat 179 pagina's.

Niet alleen in de Verenigde Staten heeft de beweging rond een 'new disability history' een stevige positie in het intellectuele debat veroverd. Ook in Europa en in het Nederlandse taalgebied houdt deze nieuwe claim op geschiedschrijving vanuit een 'subject'-perspectief – in dit geval vanuit individuen die als 'gehandicapt' gezien worden – de gemoederen bezig. Een neerslag hiervan kunnen we vinden in het proefschrift van Pieter Verstraete, die het debat over de betekenis van 'disability history' poogt te evalueren en herijken aan de hand van het gedachtegoed van de filosoof en historicus Michel Foucault.

Het is een bijzondere dissertatie, die niet alleen een theoretische blik werpt op de geschiedenis van 'mensen met een functiebeperking', zoals de recente, meest neutrale betiteling in het Nederlands voor gehandicapten luidt, maar die ook poogt het dilemma van het historisch spreken en zwijgen op te lossen. Daarbij identificeert Verstraete zich, zoals hij poëtisch in zijn dankwoord stelt, meer met de strandjutter dan met een wetenschapper. Een wetenschapper objectieveert en neemt afstand. De 'strandjutter' is op zoek naar vondsten, historische vondsten, langs een vloedlijn tussen, zoals Verstraete expliciteert, 'kennis en onwetendheid'. Foucault helpt hem daarbij, overtuigd dat 'een lijn zich onmiddellijk achter haar weer sluit als een golf die vrijwel geen herinnering heeft, om zo opnieuw terug te stromen naar de niet te overschrijden horizon'.

De 'history of disability' is, zoals Verstraete in het probleemstellende hoofdstuk van zijn proefschrift uitlegt, veelal geschiedschrijving over individuen met een beperking, geïnspireerd door de hedendaagse opvattingen over die beperkingen daarmee ook door de gangbare interventiepraktijken. Verstraete noemt dit 'history for the present'. Organisaties die de belangen behartigen van mensen met een beperking worden zo gesteund door geschiedschrijving die de belevingswereld van gehandicapten als uitgangspunt neemt. Zo werd in de 'new disability history'-benadering de leefwereld van dove mensen niet gerepresenteerd als 'doof' maar als 'Doof', met een hoofdletter dus. De reden daarachter is de eigen cultuur van Doven, die gebarentaal als een eigen taal hanteert en het manualisme zo niet ondergeschikt ziet aan het oralisme van de dominante cultuur.

Tegenover deze geschiedschrijving plaatst Verstraete zijn principe van een 'history of the present'. Daarbij is hij geïnspireerd door Michel Foucaults uitgangspunt dat historisch onderzoek erop gericht moet zijn om iedere positie, ook die van de gehandicapte zelf, historisch in te kaderen en te bevragen en te onderzoeken. Dit betekent dat er voor de historicus *van* de tegenwoordige tijd geen vanzelfsprekende constante factor meer is, noch in zichzelf (bijvoorbeeld als individu in een dominante, orale cultuur), noch voor de 'ander' (de gehoor-gestoorde die zijn of haar gebarentaal als vanzelfsprekend gebruikt).

Veeleer blaast de historicus het constante in zijn object op. Wat 'disability' is, aldus Verstraete, ligt net zo weinig vast als wat 'ability' betekent. Ook de continuïteit, bijvoorbeeld in de medische blik die gehoorimplantaten voor gehoor-gestoorde als een onbetwiste vooruitgang ziet, dient door de historicus onder-vraagd te worden. Dit brengt dus uitdrukkelijk de geschiedenis van 'ability', veelal het vanzelfsprekende perspectief van de onderzoeker zelf, in het vizier. Geschiedschrijving 'of the present' is historiografie die materiaal uit en over de verleden tijd combineert met de filosofische ambitie, aldus Verstraete, 'to disable the self' (p. 29).

De inzet van deze dissertatie is dan ook de lezer ervan te overtuigen dat het mogelijk is geschiedenis te schrijven rond het fenomeen 'disability', waar-bij zelfs de vanzelfsprekendheid van eigen opvattingen worden ondermijnd, maar tegelijkertijd een perspectief te handelen, bijvoorbeeld een pedagogisch perspectief, open te houden. In het eerste hoofdstuk, getiteld 'Towards a dis-abling past', introduceert Verstraete, gesteund door Foucaults begrip 'bio-power' het idee van beheer ('governmentality' in Verstraete's termen) van specifieke vormen van subjectiviteit, gekoppeld aan het lichaam. Daarbij gaat het niet om een rechtlijnig repressief beheer van lichamen, maar om een geheel van veelal tegenstrijdige interventies en ervaringen, die lichamelijke aspecten van persoonlijke identiteit vorm en betekenis geven.

'Effectieve geschiedschrijving', aldus Verstraete, 'reveals unknown voices or unknown languages without their being transformed into a new truth' (p. 35). In de relatie tussen subjectieve ervaring van gehandicapt-zijn, de historiografie en vanzelfsprekende uitgangspunten van het geschiedschrijven zelf impliceert dit niemand er op uit is de 'ander' tot het 'zelf' terug te brengen. Het gaat er veeleer om 'zelf' open te stellen voor de wijze waarop 'de ander' in en door de geschiedenis 'anders' is geworden. Methodisch werkt Verstraete dit uit in een hoofdstuk 3 waarin hij, via de begrippen 'voice' en 'visibility' op zoek gaat naar mogelijkheden om door historische kennis over de wereld van gehandicapten de oppositie tussen 'able' en 'disabled' op te schorten.

Na deze eerste theoretische filosofische hoofdstukken volgen drie hoofdstuk-ken die een proeve zijn van 'history of the present'. Ze spelen echter alleen in de literatuur van eind achttiende, begin negentiende eeuw. Hoofdstuk 4 doet dat met betrekking tot de negentiende eeuwse beweging van frenologen, die schedelvorm en hersenfunctioneren centraal stelden in hun beschouwingen

over problemen van mentale retardatie, bijvoorbeeld aangeduid met termen als 'idiotisme' of 'imbeciliteit'. Al doet de medische blik van Franse frenologen zoals Belhomme, Voisin and Delasiauve anders geloven, zo argumenteert Verstraete; hun classificaties van kinderen met mentale problemen openden de weg naar het geloof in opvoeding en onderricht van deze kinderen.

Dit was een belangrijke stap in de richting van de ontwikkeling van speciaal onderwijs. De 'bio-power' van frenologen versterkte het zicht op en het 'commitment' tot pedagogische interventies. Dat het echter niet alleen om 'bio-power' gaat, maar net zo goed om 'caring power' wordt helder in Hoofdstuk 5. Daarin laat de auteur zien hoe de activering van verschillen, bijvoorbeeld tussen paupers en visueel gehandicapten, onlosmakelijk verbonden was met de machtsblik van zorgdragers. Instituten voor blinden (en voor doven en doofstommen) resulteerden in de negentiende eeuw in institutionalisering van individuen met een beperking. Activisme en oog voor de ervaringen van gehandicapten was intrinsiek verbonden met het beheer van de leefwereld, zowel van gehandicapten als van 'normale' individuen.

In zijn laatste historische casus, gericht op de percepties van auditief gestoorde mensen, verzet Verstraete zich tegen interpretaties die 'disability' opvatten als een ontdekking gebaseerd enkel en alleen op een groeiende humanitaire rationaliteit. Aan de hand van het voorbeeld van veranderde opvattingen over 'savage solitude' op het einde van de achttiende eeuw, toont Verstraete de lezer hoe gehandicapten – die in hun eenzame afzondering van gewone mensen vergeleken werden met dieren, machines, gevangenen in eenzame afzondering van gewone mensen – feitelijk buiten de samenleving werden gezet. Maar daarnaast werd aan het einde van de achttiende eeuw net zo goed de pedagogische waarde van eenzaamheid ontdekt, waardoor het isolement van de gehandicapte ineens in een heel ander licht verscheen.

Met de contradictoire waardering van het 'dis-abled'-zijn onderstreept Verstraete's analyse dat geschiedschrijving over handicaps per definitie niet te herleiden is tot één waarde, bijvoorbeeld die in termen van humaniteit of progressie in interventies. Ook strategieën van inclusie veronderstellen vastlegging van 'zelf' en 'ander' of 'anders'. De werking van macht kan alleen zichtbaar worden door een uitdrukkelijke problematisering van zowel 'modes of thought' als 'modes of action' die, aldus Verstraete in navolging van Foucault, altijd verbonden zijn in hun representaties en behandeling van mensen met een beperking.

In zijn conclusies herneemt Verstraete ten slotte het verband tussen 'a philosophical approach of disability history' en 'use for the lives of people with disabilities'. Daarbij gaat het er niet eenvoudig om de stemmen en ervaringen van gehandicapten op te nemen in de geschiedschrijving. Dat wordt immers net zo vanzelfsprekend deel van het heersende machtsdiscours als de kennis uit een meer traditionele benadering. Verstraete's claim staat hier haaks op. Het gaat hem niet om een nieuwe waarheid over handicaps, bijvoorbeeld geformuleerd door gehandicapten zelf maar om de systematische ondermijning door histori-

sche ondervraging van ieder standpunt en iedere waarde, ook die van en over het 'zelf'. Pas dan zullen waarheden gerelativeerd kunnen worden en daarmee zichtbaar zijn in hun machtswerking in de context van de tijd.

Dat is ook wat Verstraete, naar mijn idee overtuigend, laat zien in zijn proefschrift. Het historische materiaal dat hij gebruikt, alhoewel soms ver verwijderd van de belevingswereld van gehandicapten zelf, is interessant en prikkelend. Zijn filosofische beschouwingen zijn scherp en veelzijdig. Het is alleen jammer dat Verstraete, geheel onnodig lijkt mij, uiteindelijk zelf weer pleit voor een ethische positie die niet veel onder doet voor een tegeltjeswijsheid. 'Taking care of oneself we consider an indispensable condition for being able of taking care of the other!' (p. 142).

Als dit een pleidooi is voor een radicaal gecontextualiseerde geschiedschrijving, die dus werkelijk historisch is, dan lijkt me dat zinnig. Maar ik vrees dat velen in het veld van de zorg voor kinderen met een beperking, zowel de kinderen zelf als hun professionals, de wenkbrauwen zullen optrekken bij een ethische positie die het zelf zo centraal stelt, terwijl in de werkelijkheid van alledag juist die ander zo cruciaal is.